

مجله‌ی برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری

سال چهارم، شماره‌ی ۱۴، پاییز ۱۳۹۴

صفحات ۱۵۳-۱۳۱

بررسی نگرش روستاییان نسبت به تأثیرات اجتماعی- اقتصادی گردشگری دریاچه‌ای (مورد مطالعه: دریاچه‌های استان فارس)^۱

غریب فاضل‌نیا^۲

مهدی معصومی جشنی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۹/۱۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۱/۰۴

چکیده:

دریاچه‌ها یکی از جاذبه‌های با ارزش گردشگری به شمار می‌روند که می‌توانند زمینه‌ی توسعه‌ی اقتصادی- اجتماعی مناطق روستایی هم‌جوار خود را فراهم نمایند. لذا هدف تحقیق حاضر، ارزیابی آثار اقتصادی- اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای بر سکونتگاه‌های روستایی پیرامون دریاچه‌ها در استان فارس است. این تحقیق به روش توصیفی- تحلیلی انجام شده است. جامعه‌ی آماری تحقیق، شامل تمامی روستاهای هم‌جوار دریاچه‌های استان فارس تا شعاع ۲ کیلومتر است، بر این اساس در این پژوهش ۴۶ روستا با ۹۴۹۲ خانوار مورد بررسی قرار گرفته است که با استفاده از فرمول کوکران با سطح اطمینان ۹۵ درصد، تعداد ۳۶۸ خانوار به عنوان خانوارهای نمونه تعیین گردید. برای تحقق اهداف مورد نظر، ضمن مطالعات اسنادی، طیف گسترده‌ای از شاخص‌ها با ابعاد اقتصادی، اجتماعی تعیین و در چارچوب مطالعات میدانی (تکمیل پرسش‌نامه‌ها و فرم‌های مشاهدات میدانی) مورد بررسی قرار گرفت. همچنین برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش آماری کندال (Kendall's) در نرم افزار SPSS استفاده شده است. یافته‌های پژوهش مؤید آن است که بین بعد اقتصادی- اجتماعی و طبقات فاصله روستاها از دریاچه‌های مورد مطالعه با توجه به مقدار ضریب همبستگی کندال (-۰/۴۱۰) و سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ درصد، رابطه منفی معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: گردشگری دریاچه‌ای، آثار اقتصادی- اجتماعی، سکونتگاه‌های روستایی، استان فارس.

^۱ مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد دانشگاه زابل تحت عنوان شناسایی پهنه‌های مستعد گردشگری دریاچه‌ای و بررسی اثرات اقتصادی- اجتماعی و کالبدی- فیزیکی آن‌ها بر مناطق روستایی هم‌جوار (مطالعه موردی: استان فارس) می‌باشد.

^۲ نویسنده مسئول: دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه شیراز (Gh.fazelnia@shirazu.ac.ir)

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زابل

مقدمه

امروزه گردشگری به قدری در توسعه‌ی اقتصادی - اجتماعی کشورها اهمیت یافته است که مدیران و برنامه‌ریزان محلی، منطقه‌ای و ملی همواره برای گسترش آن برنامه‌ریزی و تلاش می‌نمایند (سامانیان و بلالی، ۱۳۹۲: ۱۶۲). گردشگری روستایی یکی از بخش‌های جذاب گردشگری است که توسعه‌ی سریع آن را می‌توان به ویژه از دهه‌ی ۱۹۵۰ بدین سو جستجو کرد که در کنار فعالیت‌های سنتی هم چون گردش در خارج از شهر و کوهنوردی رونق یافته است (مهدوی و همکاران، ۱۳۸۷: ۴۰). در واقع، گردشگری روستایی، منبع با ارزش اشتغال‌زایی و ایجاد درآمد است که می‌تواند وسیله‌ی مهمی برای توسعه‌ی اجتماعی، اقتصادی جوامع روستایی باشد (سامانیان و بلالی، ۱۳۹۲: ۱۶۲). گردشگری روستایی به انواع مختلفی از گردشگری تقسیم می‌شود، که یکی از انواع آن اکوتوریسم یا گردشگری طبیعی است. اکوتوریسم نوعی از گردشگری است که ریشه‌های آن به طبیعت و محیط‌های باز برمی‌گردد. منابع طبیعی مانند کوه‌ها، غارها، دریا و ساحل، جنگل‌ها و نواحی بیابانی نمونه‌هایی از اکوتوریسم است. امروزه مشاهده می‌شود که گردشگران، نواحی بکر طبیعت در سراسر جهان را برای انجام فعالیت‌های مرتبط با گردشگری انتخاب می‌کنند. واژه اکوتوریسم برای اولین بار در دهه ۱۹۸۰ مطرح شد. انجمن بین‌المللی اکوتوریسم در سال ۱۹۹۰ اکوتوریسم را سفری مسئولانه به مناطق طبیعی که از محیط زیست حفاظت می‌کند و زندگی بهتر و رفاه بیشتری را برای مردم محلی فراهم می‌کند، تعریف می‌کند (کلانتری، ۱۳۸۷: ۵). در این میان دریاچه‌ها به دلیل چشم‌انداز زنده‌ی طبیعی، محیط زیست با کیفیت بالا و ویژگی‌های فرهنگی خود یکی از جاذبه‌های با ارزش گردشگری به شمار می‌روند (لین چان^۱ و کی او^۲، ۲۰۰۳: ۱). بر این اساس صاحب نظران توسعه را عقیده بر این است که دریاچه‌ها، ظرفیت بسیار بالایی جهت جلب و جذب توریسم دارند. شاید بتوان با اطمینان، عقیده‌ی این صاحب نظران را واقع‌گرایانه تلقی نمود، چرا که واقعیت این است که تالاب‌ها یکی از بی‌نظیرترین، زیباترین، بکرترین و شگفت‌انگیزترین پدیده‌های طبیعی هستند که هر یک دارای جلوه‌های بسیار بدیع، جالب، ناشناخته و پررمز و رازی هستند که می‌توانند برای گردشگران جاذب باشند (فاضل‌نیا و نعیم آبادی، ۱۳۸۹، ۱). دریاچه‌ها به عنوان یک چشم‌انداز و مکانی پیچیده مورد توجه گردشگران قرار می‌گیرند. چشم‌انداز دریاچه شامل یک تجربه شخصی همراه با تفسیر اجتماعی و فرهنگی است. چشم‌انداز دریاچه در عمل از طریق تجربه جسمی و یا مشاهدات حسی به عنوان مثال برای قایق‌رانی یا شنا مشخص می‌شود. به عنوان یک تجربه فضای چشم‌انداز دریاچه به عنوان جنگل، ساحل و درخت تعریف می‌شود، و صحبت در مورد آن از طریق تجربه، خاطرات، احساسات و فعالیت‌ها صورت می‌گیرد (توآهاینو^۳، ۲۰۰۲: ۳-۱). توسعه‌ی گردشگری طبیعی در مناطق روستایی عنصری اساسی است و یکی از راه‌های نجات روستاها از

¹ Ling-Giang

² Qiao

³ Tuohino

فقر، مهاجرت و مشکلات اجتماعی و اقتصادی به شمار می‌رود. در اکثر نواحی روستایی، گردشگری طبیعی می‌تواند در توانمندسازی مردم محلی و توسعه منابع انسانی، تنوع بخشی اقتصادی و رشد آن، خلق فرصت‌های شغلی، حل معضل بیکاری، ارتقای استانداردهای زندگی از طریق تأمین خدمات اجتماعی و پرکردن شکاف بین نواحی شهری و روستایی در زمینه‌های مختلف، و کاهش مهاجرت روستایی به کلان‌شهرها نقش عمده‌ای داشته باشد (مه‌دوی و همکاران، ۱۳۸۷: ۴۱-۴۰). بر این اساس یک سؤال بسیار مهم قابل طرح این است که اساساً توسعه‌ی گردشگری دریاچه‌ای چه تأثیرات اقتصادی و اجتماعی بر مناطق روستایی پیرامون در پی خواهد داشت. لذا هدف این مقاله بررسی نگرش روستاییان نسبت به آثار اقتصادی- اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای بر سکونتگاه‌های روستایی پیرامون دریاچه‌ها در استان فارس است.

پیشینه تحقیق

به جهت پرهیز از اطاله کلام پیشینه تحقیق در قالب جدول شماره (۱)، ارائه می‌گردد.

جدول شماره ۱: تحقیقات انجام شده در رابطه با گردشگری دریاچه‌ای در داخل و خارج از کشور

سال	محقق	عنوان	نتیجه‌گیری
۱۳۸۹	ضیاء نوشین و همکاران	بررسی نگرش جامعه‌ی میزبان از گردشگری طبیعی (منطقه مورد مطالعه: غار علی صدر)	پذیرش جامعه‌ی میزبان در سطح بالایی قرار دارد و ساکنین تصور و دید مثبتی از پدیده‌ی گردشگری دارند.
۱۳۹۱	دادرس و کردوانی	اهمیت روستاهای حاشیه‌ی تالاب انزلی از جنبه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی گردشگری	تالاب انزلی از نظر زیست محیطی دارای شرایط مطلوبی نیست و هر ساله خساراتی آشکار و خسارات پنهان به وجود می‌آورد
۱۳۹۱	قاسمی و حاتمی‌نژاد	بررسی آثار اکوتوریسم دریاچه ارومیه در توسعه‌ی پایدار اقتصادی جامعه‌ی میزبان مطالعه‌ی موردی: شهر ارومیه	در میان شاخص‌های اقتصادی توسعه‌ی پایدار مؤلفه‌های اشتغال، درآمد و قیمت اراضی شهری به شدت از توسعه‌ی گردشگری مبتنی بر اکوتوریسم دریاچه ارومیه تأثیر پذیرفته‌اند
۱۳۹۱	یعقوبی	نظرسنجی درباره‌ی برخی پیامدهای گردشگری روستایی در مناطق روستایی بخش سلطانیه، استان زنجان	تقویت اقتصاد منطقه، رونق صنایع دستی محلی، افزایش کیفیت زندگی و حل معضل بیکاری مهم-ترین پیامدهای مثبت گردشگری روستایی در منطقه به شمار می‌روند.
۱۳۹۱	عنابستانی و همکاران	بررسی پیامدهای اجتماعی و اقتصادی توسعه‌ی گردشگری خانه‌های دوم در نواحی روستایی (مطالعه‌ی موردی: دهستان شیرین دره، شهرستان قوچان)	رابطه‌ای مثبت و مستقیم بین توسعه‌ی گردشگری خانه‌های دوم و تغییرات در ابعاد اجتماعی و اقتصادی در سطح روستاهای منطقه وجود دارد.
۱۳۹۱	صدالی و همکاران	بررسی آثار گردشگری در توسعه روستایی (مطالعه‌ی موردی: دهستان چهل چای شهرستان مینودشت)	صنعت گردشگری دگرگونی‌هایی را در فعالیت‌های اقتصادی- اجتماعی خصوصاً در بخش‌های کشاورزی و دامداری، اجتماعی و درآمد روستاییان در پی داشته است.

ادامه جدول شماره ۱: تحقیقات انجام شده در رابطه با گردشگری دریاچه‌ای در داخل و خارج از کشور

سال	محقق	عنوان	نتیجه‌گیری
۱۳۹۲	مطیعی لنگرودی و رضائیه‌ی آزادی	ارزیابی آثار اقتصاد گردشگری از دیدگاه جامعه‌ی میریان در تفرجگاه بند ارومیه	گردشگری آثار مثبتی همچون ایجاد اشتغال برای جوانان و افزایش درآمد و آثار منفی مانند افزایش قیمت زمین به دنبال داشته است.
۱۳۹۲	فاضل نیا و همکاران	ارزیابی و بررسی تأثیر میزان موفقیت تالاب‌های استان فارس در توسعه‌ی اکوتوریسم منطقه با استفاده از مدل تاپسیس	تالاب پریشان در رتبه اول، تالاب کمجان در رتبه دوم و بختگان در رتبه سوم قرار می‌گیرند.
۱۹۹۹	گارسیا فالکان ^۱ و همکاران	بررسی جنبه‌های فرهنگی - اجتماعی، محیطی و اقتصادی توسعه‌ی توریسم	توسعه‌ی پایدار را به عنوان یک نیاز ضروری برای دستیابی به اهداف اقتصادی بدون از بین رفتن محیط طبیعی می‌دانند.
۲۰۰۰	هال ^۲	بازسازی و توسعه‌ی توریسم در آلبانیا	یکی از فوایدی که جذب توریسم می‌تواند برای منطقه به همراه آورد این است که می‌تواند درآمدها را افزایش و باعث اشتغال‌زایی شود.
۲۰۰۹	اپ ^۳ و بیلد ^۴	بررسی گردشگری در مناطق حفاظت شده (مطالعه‌ی موردی: منطقه میراث جهانی دریاچه بایکال)	منطقه بایکال، با وجود برخی نقص‌های زیربنایی، دارای پتانسیل زیادی برای گردشگری طبیعت است.
۲۰۰۹	شاستری راناد ^۵	مدیریت گردشگری دریاچه کو دی و چالش‌های آن در هند	برای تهدیدات دریاچه بعضی از شیوه‌های خوب مدیریت گردشگری در دریاچه شامل اقدامات درمانی، اقدامات تبلیغاتی مانند خصوصی‌سازی، مشارکت جامعه در حفاظت و مدیریت دریاچه‌ها را مطرح می‌کند
۲۰۱۱	علاالدین اغلو ^۶ و سلوک کان ^۷	شناسایی و طبقه‌بندی منابع گردشگری مبتنی بر طبیعت: غرب حوضه دریاچه وان، ترکیه	یک رویکرد تحقیقاتی برنامه‌ریزی شده برای تحقق مناطق با پتانسیل توسعه‌ی گردشگری بالا و نسبتاً دست نخورده لازم است.
۲۰۱۱	نستروسکا ^۸	شناسایی پتانسیل‌های گردشگری در جمهوری مقدونیه، از طریق رویکرد منطقه‌ای	با یک مبنای قوی برای توسعه‌ی آینده‌ی گردشگری پتانسیل - ها، اولویت‌ها، فعالیت‌ها و امکانات شناسایی شده را برای آینده اعمال و توجه به اصول پایدار توسعه و حفاظت از محیط زیست طبیعی، از ضرورت‌های سیاست توسعه‌ی گردشگری تعریف شده است
۲۰۱۳	عابدین نجملو ^۹	طراحی و توسعه‌ی گردشگری پایدار بر اساس فعالیت‌های انسانی در اطراف دریاچه اینل ^{۱۰} ، میانمار	باید ابزار مورد نیاز و قابل دسترس برای کمک به ترویج و توسعه‌ی گردشگری پایدار در تمامی ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی در اطراف دریاچه برای تمامی افراد و علاقه مندان به توسعه‌ی گردشگری دریاچه‌ای فراهم گردد.

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

¹ Garcia Falcon

² Hall

³ Opp

⁴ Bild

⁵ Shastri Ranade

⁶ Alaeddinoglu

⁷ Seluck Can

⁸ Nestoroska

⁹ Abedin Ingelmo

¹⁰ Inle

اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

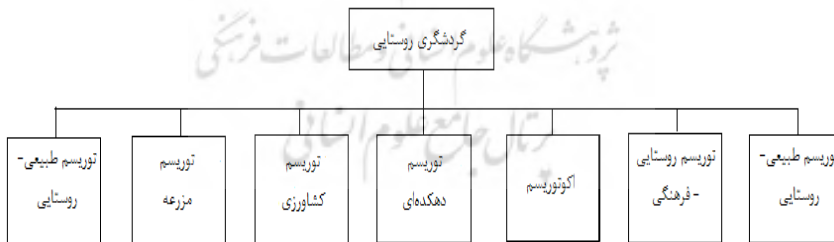
گردشگری از مهم‌ترین فعالیت‌های انسانی معاصر است که همراه با به وجود آوردن تغییرات شگرف در سیمای زمین، اوضاع سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، منش و روش زندگی انسان‌ها را دگرگون می‌سازد (محلای، ۱۳۸۰: ۱۳). واقعیت این است که صنعت گردشگری آن‌چنان در توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی کشورها اهمیت دارد که اقتصاددانان آن را صادرات نامرئی نامیده‌اند (رضوانی، ۱۳۸۶: ۸). امروزه اکوتوریسم یا طبیعت‌گردی خود به دانش مستقلی تبدیل شده است، کشور ایران از لحاظ جهان‌گردی یکی از ده کشور اول جهان محسوب می‌شود (ولی الهی و مقصودی مهربانی، ۱۳۸۹: ۲). کشور ایران با ۱۶۴/۸ میلیون هکتار مساحت و برخورداری از طبیعت هزار رنگی شامل جنگل‌های انبوه، ماسه‌زارهای طلایی، رشته‌کوه‌های پر دامنه پیچ در پیچ، باتلاق‌های اسرار آمیز، دریاچه نمک، مراتع سرسبز و حوضچه‌های چشمه‌ی کوهستانی، زیستگاه گونه‌های گیاهی و جانوری بسیاری است که به تبع نمونه‌های جهانی، به دست آوردن آمار دقیقی از آن‌ها غیرممکن است (فاضل‌نیا و نعیم‌آبادی، ۱۳۸۹: ۳). بنابراین می‌توان گفت کشور ایران به‌خاطر موقعیت خاص جغرافیایی خود، قابلیت‌های چشم‌گیری در زمینه طبیعت‌گردی و سایر انواع گردشگری و از جمله گردشگری دریاچه‌ای دارد (حافظ‌نیا و رضوانی دارابی، ۱۳۸۲: ۴۹). بدون شک بهره‌برداری از این موقعیت نیازمند ایجاد فضای مساعدی است که در فضای جامع و فراگیر قابل بهره‌برداری است. یکی از راه‌کارهایی که برای گسترش صنعت فوق می‌تواند مفید واقع شود، شناسایی هرچه بهتر توانمندی‌ها و قابلیت‌های نقاط مستعد و برنامه‌ریزی دقیق جهت امکان‌سنجی این مناطق به لحاظ توان جذب گردشگری است. بر همین اساس، نیاز وافر به‌منظور توسعه و مدیریت صنعت گردشگری احساس می‌شود و همچنین برای تداوم و توسعه‌ی آن مشارکت امری ضروری است (فاضل‌نیا و هدایتی، ۱۳۸۹: ۱۴۷). همان‌طور که گفته شد درصد عمده‌ای از گردشگری متکی بر طبیعت است و بخش عمده‌ای از این فعالیت در سطح جهان در حال حاضر در دریاچه‌ها متمرکز شده است. گردشگری دریاچه‌ای به‌عنوان یکی از سریع‌ترین نواحی در حال گردشگری به شمار می‌رود و هر ساله پذیرای میلیون‌ها نفر گردشگر است (فاضل‌نیا و نعیم‌آبادی، ۱۳۸۹: ۳). در این راستا در استان فارس به دلیل تنوع اقلیمی و ساختارهای جغرافیایی طبیعی، فضاهای جالب توجه و منحصر به فردی برای استفاده‌های گردشگری به‌وجود آمده است، صدها چشمه‌ی طبیعی، دریاچه، تالاب، ارتفاعات متعدد با قابلیت استفاده تفریحی و ورزش‌های کوهستانی، مجموعه‌ی عناصر به‌هم پیوسته جذاب و دیدنی را در این استان به نمایش می‌گذارد. بر همین اساس توسعه‌ی گردشگری دریاچه‌ای از یک طرف با فراهم آوردن فرصت‌های جدید اشتغال برای مردم منطقه وسیله‌ای است که به منطقه حیاتی دوباره می‌دهد و موجب توسعه‌ی این منطقه می‌شود. بنابراین یکی از راهبردهایی که می‌تواند برای توسعه و گسترش گردشگری دریاچه‌ای و آثار آن بر توسعه‌ی مناطق روستایی اطراف آن‌ها در استان فارس مفید واقع شود، شناسایی پهنه‌های مستعد گردشگری

دریاچه‌ای و بررسی آثار آن بر توسعه‌ی مناطق روستایی همجوار این دریاچه‌ها است که تحقیق حاضر تلاشی است در این راستا.

مبانی نظری

در زمینه توسعه‌ی روستایی، رویکردها و راهبردهای مختلفی مطرح است. راهبرد توسعه‌ی روستایی همه‌جانبه یا یکپارچه‌ی روستایی و راهبرد توسعه‌ی پایدار از جمله راهبردهایی هستند که رویکردی جامع نسبت به برنامه‌ریزی توسعه‌ی روستایی دارند (رضوانی، ۱۳۸۳: ۹۲). مناطق روستایی معدودی توانسته‌اند از مشکلات کاهش جمعیت، پایین آمدن سطح اشتغال و درآمد، کاهش خدمات عمومی، و از دست دادن خصوصیات روستایی فرهنگی بگریزند. این نکته به طور وسیعی مورد پذیرش قرار گرفته است که راهبردهای جدیدی برای کمک به احیای اجتماعی و اقتصادی جوامع روستایی مورد نیاز است (هالند و همکاران^۱، ۲۰۰۳: ۲۳). در همین راستا رویکرد توسعه‌ی گردشگری روستایی روستایی یکی از انتخاب‌های بسیاری از کشورها بوده است.

گردشگری روستایی یکی از انواع مختلف گردشگری است و شامل فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های روستایی و پیرامون آنها می‌شود و نیز دربردارنده‌ی ارزش‌ها و آثار متفاوتی برای محیط زیست روستا اعم از طبیعی و انسانی است (سوتیرید^۲، ۲۰۰۲: ۶۱۷). از آنجا که نواحی روستایی را دارای توانمندی بالقوه و پتانسیل‌های طبیعی برای توسعه‌ی گردشگری می‌دانند. می‌توان انواع گوناگونی از توریسم روستایی را برشمرد که با توجه به اهداف گردشگری و بر اساس شرایط فرهنگی، اقلیمی و اقتصادی نواحی روستایی شکل می‌گیرد (بمانیان و محمودی نژاد، ۱۳۸۸: ۵۶). شکل شماره (۱)، انواع گردشگری روستایی را نشان می‌دهد.

شکل شماره (۱): انواع گردشگری روستایی (منبع: بمانیان و محمودی نژاد، ۱۳۸۸).

^۱ Holland

^۲ Soteriades

اکوتوریسم از شاخه‌های توریسم است که خود نیز به انواع مختلفی تقسیم می‌شود، از جمله آن‌ها اکوتوریسم ساحلی، اکوتوریسم جلگه‌ای و دشتی، اکوتوریسم پایکوهی و کوهستانی، اکوتوریسم حیات وحش و غیره است. از جمله مزیت‌های خوب اکوتوریسم یکی این موضوع است که اساساً در توسعه‌ی صنعت اکوتوریسم به سرمایه‌گذاری کلان اقتصادی نیاز نیست، زیرا طبیعت‌گردان به امکانات رفاهی و لوکس چندانی نیاز نداشته و زیستن در فضای آزاد و آرام و محیط بکر برای آن‌ها جذاب‌تر است. (مولاژی هشجین و رجبی کلوانی، ۱۳۹۰: ۲). در واقع اکوتوریسم نوعی از گردشگری است که ریشه‌های آن به طبیعت و محیط‌های باز برمی‌گردد. منابع طبیعی مانند کوه‌ها، غارها، دریا، دریاچه و ساحل، جنگل‌ها و نواحی بیابانی نمونه‌هایی از اکوتوریسم است (نوری کرمانی و همکاران، ۱۳۸۵: ۱۲۰). در این میان دریاچه‌ها به عنوان یک منبع مهم برای گردشگری بسیار مورد توجه قرار گرفته و تحت عنوان گردشگری دریاچه‌ای حوزه‌ی جدیدی از گردشگری طبیعی را بوجود آورده است (روی چان^۱، ۲۰۰۶: ۱).

گردشگری دریاچه‌ای^۲، نه تنها خود دریاچه بلکه محیط اطراف آن را نیز در بر می‌گیرد. بنابراین سیستم‌های گردشگری دریاچه‌ای عبارتند از: دریاچه و امواج آن، امکانات و زیرساخت‌ها و امکانات رفاهی در مناطق اطراف آن که از دریاچه به عنوان یک جاذبه توریستی حمایت می‌کنند. سیستم‌های محیطی که زیر مجموعه‌ی سیستم گردشگری دریاچه است خیلی بزرگتر و شامل همه‌ی حوزه‌های آبخیز بوده که دریاچه را تقویت می‌کنند (هال^۳ و هارکنن^۴، ۲۰۰۶: ۴).

آثار گردشگری دریاچه‌ای

بدون شک توسعه‌ی گردشگری دریاچه‌ای می‌تواند پیامدهای متعدد مثبت و منفی بر مناطق همجوار دریاچه‌ها داشته باشد. ایجاد اشتغال، افزایش درآمدهای مالیاتی از محل فعالیت‌های اقتصادی مرتبط با گردشگری، ایجاد تعادل منطقه‌ای تعدیل ثروت، سوق دادن ثروت از مناطق شهری به روستاها و جلوگیری از برون کوچی روستائیان از جمله مزایای اقتصادی گردشگری طبیعی در مناطق روستایی است (صدر موسوی و دخیلی کهنمویی، ۱۳۸۴: ۱۳۴). گردشگری در روستا ممکن است تأثیرات مختلفی بر محیط اجتماعی و فرهنگی داشته باشد. از جمله مزایای گردشگری طبیعی در مناطق روستایی، می‌توان به کاهش قدرت نامتعادل اجتماعی، تشویق فعالیت‌های جمعی جوامع محلی، احیای فرهنگ محلی، افزایش حس غرور ملی و خودباوری، حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگی اشاره نمود (حجازی‌زاده و همکاران: ۱۳۹۲: ۵۹). اگر چه اکوتوریسم منافی از قبیل ارزآوری، ایجاد اشتغال، افزایش درآمد دولت و مدرنیزاسیون و صنعتی

^۱ Rui-qiang

^۲ Lake Tourism

^۳ Hall

^۴ Harkonen

شدن کشاورزی را به ارمغان می‌آورد اما از سوی دیگر مانند شمشیر دولبه‌ای است که به بسیاری از جوامع بومی آسیب می‌رساند. منافع اقتصادی آن عمدتاً نصیب کارآفرینان و جوامع شهری شده و میزان برگشت سرمایه به جوامع روستایی بسیار اندک است.

- تسهیلاتی از قبیل اتاقک‌ها، هتل‌ها و شرکت‌های گردشگری عمدتاً متعلق به سرمایه‌گذاران شهری است و بیشترین سود را آنان به دست می‌آورند.

- غذا، نوشیدنی و سایر اقلام ضروری که روزانه مورد استفاده گردشگران قرار می‌گیرد به طور محلی تولید نمی‌شود و معمولاً از خارج روستا وارد می‌شود.

- فقط کارهای ساده و سطح پایین به نیروی کار محلی واگذار می‌شود و به همین دلیل فرصت‌های اشتغال برای مردم محلی بسیار محدود است.

- گردشگری ممکن است منجر به تغییر کاربری اراضی کشاورزی به تأسیسات مرتبط با گردشگری شود و بورس بازی زمین را رونق دهد (راسق قزلباش، ۱۳۸۸: ۱۰۳).

وقتی انبوه گردشگران به منطقه‌ای دیگر می‌روند، شیوه‌های رفتاری، لباس پوشیدن، غذا خوردن و فرهنگ خاص خود را به آن جامعه وارد می‌کنند که ممکن است با معیارهای فرهنگی آن جامعه فرق داشته باشد و موجب به خطر افتادن اساس نظم اخلاقی جامعه میزبان، عدم توجه به رسوم و عادات محلی و در نتیجه سست کردن بنیادی روش زندگی محلی شود (ابراهیمی، ۱۳۹۲: ۶). هجوم تعداد زیادی از گردشگران می‌تواند تأثیرات کوتاه مدت و بلند مدت برای استحکام اجتماعی، فرهنگی جوامع روستایی داشته باشد که از جمله تأثیرات سوء این روند بر جوامع محلی و فرهنگ آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- افزایش جرم و جنایت و سایر رفتارهای ضد اجتماعی در روستاها؛

- هجوم ثروتمندان غیر روستایی به روستاها و تجاوز به حریم ساکنان روستا به علت تراکم و افزایش جمعیت؛

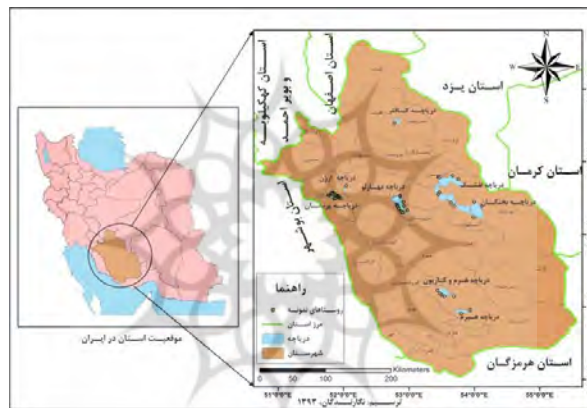
- کاهش خدمات محلی (راسق قزلباش، ۱۳۸۸: ۱۰۳).

بر این اساس با عنایت به این که در ادبیات موجود توسعه‌ی گردشگری دریاچه‌ای به عنوان یکی از راهبردهایی که می‌تواند منجر به توسعه‌ی مناطق روستایی اطراف آن‌ها شود، مطرح می‌باشد، لذا این دیدگاه مبنای نظری تحقیق حاضر قرار گرفته است. در این راستا این تحقیق در صدد است تا این نظریه را که اساساً نگرش روستاییان نسبت به تأثیرات اجتماعی - اقتصادی گردشگری دریاچه‌ای بر سکونتگاه‌های روستایی پیرامون در استان فارس به عنوان یکی مستعدترین مناطق کشور در این زمینه مورد بررسی علمی قرار دهد.

روش‌شناسی تحقیق معرفی محدوده مورد مطالعه

استان فارس به مرکزیت شیراز با مساحت ۱۲۴۲۸۰ کیلومتر مربع حدود ۸/۱ درصد از کل مساحت کشور ایران را به خود اختصاص داده است و از نظر گستردگی، سومین استان پس از کرمان و سیستان و بلوچستان است. این استان در محدوده جغرافیایی ۵۰ درجه و ۴۲ دقیقه و ۵۵ درجه و ۳۶ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ و بین مدارهای ۲۷ درجه و ۲۰ دقیقه و ۳۱ درجه و ۴۲ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته است. ارتفاع متوسط استان ۱۴۹۱ متر از سطح دریا است و بلندترین نقطه‌ی آن کوه بل با ارتفاع ۳۹۶۰ متر در اقلید قرار دارد و از شمال به استان‌های یزد و اصفهان، از جنوب به استان هرمزگان، از شرق به استان کرمان، و از غرب به استان‌های بوشهر و کهگیلویه و بویراحمد محدود شده است (شکل شماره ۲).

شکل شماره (۲): موقعیت منطقه مورد مطالعه، (منبع: نگارندگان، ۱۳۹۳)

سؤال تحقیق

بین بعد اقتصادی- اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای و فاصله روستاها از دریاچه‌ها چه رابطه‌ای وجود دارد؟

فرضیه‌ی تحقیق

از دیدگاه روستاییان بین بعد اقتصادی- اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای و فاصله روستاها از دریاچه‌ها رابطه معناداری وجود دارد.

تعاریف عملیاتی متغیرها

گردشگری دریاچه‌ای: گردشگری است که نه تنها خود دریاچه بلکه محیط اطراف آن را نیز در بر می‌گیرد.

روستا: سکونت‌گاه‌هایی که طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ به عنوان روستا معرفی شده‌اند و در محدوده سرزمینی اطراف دریاچه‌های استان فارس است.

توسعه: تغییرات در وضع روستاها برای رسیدن به وضع مطلوب.

توسعه‌ی اقتصادی: به کلیه‌ی عواملی گفته می‌شود که انسان به واسطه آن‌ها برای خود منبع درآمدی کسب می‌کند و یا در جهت بهبود وضعیت اقتصادی خود قدم برمی‌دارد. این عوامل عبارتند از: ۱- اشتغال: رضایت شغلی، رضایت از وضعیت درآمدی، اشتغال در مشاغل غیر رسمی، وضعیت اشتغال زنان و جوانان. ۲- رشد اقتصادی: افزایش قیمت زمین و مسکن در روستا، استفاده از وسایل مکانیزه کشاورزی، ساخت و سازهای جدید در روستا، تمایل به سرمایه‌گذاری در روستا، برخورداری از وسایل لوکس منزل.

توسعه‌ی اجتماعی: سن، سواد، تعداد فرزندان، تمایل به ادامه‌ی زندگی در روستا، روابط بیرونی روستا با نواحی همجوار، گسترش فرهنگ شهری، گسترش ناهنجاری بین جوانان روستا، امنیت روستا، سرقت در روستا، مزاحمت برای نوامیس مردم، میزان تعامل مردم روستا با گردشگران، گرایش به تغییر نوع لباس، مشارکت با شورا و دهیاری، مشارکت مالی در امورات روستا، مشارکت در فعالیت‌های مذهبی، مشارکت در فعالیت‌های گردشگری مربوط به دریاچه.

این پژوهش از نوع کاربردی بوده و از روش توصیفی - تحلیلی جهت بررسی پارامترهای مورد بررسی سود جسته و همانند سایر تحقیقات دارای دو بخش عمده جهت انجام بوده است. بخشی از داده‌های آن از روش اسنادی، کتابخانه‌ای و بخشی دیگر از داده‌های مورد نیاز، مانند چهارچوب نظری پژوهش از مطالعات میدانی و با ابزار پرسش‌نامه به دست آمده است. جامعه‌ی آماری در تحقیق حاضر شامل روستاهای همجوار دریاچه‌های استان فارس است که بر اساس برآورد انجام شده و با در نظر گرفتن فاصله روستاهای فوق با دریاچه‌ها که در قالب ۲ طیف (۱- ۰ و ۲- ۱ کیلومتر) طبقه‌بندی شدند که تعداد جامعه‌ی آماری شامل ۴۶ روستا برآورد گردید. جامعه‌ی نمونه شامل سرپرستان خانوارهای روستایی انتخاب شده در اطراف دریاچه‌ها است که بر اساس برآورد انجام شده و سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ روستاهای فوق (۴۶ روستای انتخاب شده در اطراف دریاچه‌ها)، دارای ۳۷۳۳۱ هزار نفر جمعیت و ۹۴۹۲ خانوار بوده است، که بر اساس فرمول کوکران با سطح اطمینان ۹۵ درصد، تعداد ۳۶۸ نفر از سرپرستان خانوارهای روستایی به عنوان جامعه‌ی نمونه مورد پرسش قرار گرفته‌اند. جامعه‌ی آماری این تحقیق در جدول شماره (۲) به صورت واضح و خلاصه آورده شده است.

جدول شماره (۲): جامعه‌ی آماری تحقیق

ردیف	جامعه‌ی آماری	تعداد روستا از ۱ km -	تعداد روستا از ۲ km -	جمع
۱	گروه اول روستاهای اطراف دریاچه‌ها	۲۲	۲۴	۴۶
۲	گروه دوم سرپرستان خانوارها	۵۷۷۲	۳۷۲۰	۹۴۹۲

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

بر این اساس، در چارچوب مطالعات میدانی، طیف گسترده‌ای از شاخص‌ها در بعد اقتصادی- اجتماعی در قالب پرسش‌نامه‌های خانوار و فرم‌های مشاهدات میدانی مورد بررسی قرار گرفته است (جدول ۳). پس از جمع‌آوری داده‌ها، جهت تجزیه و تحلیل آن‌ها، از آزمون ضریب همبستگی کندال (Kendall's) در نرم افزار SPSS 16 و برای انجام تحلیل‌های فضایی از نرم افزار ArcGIS 10 استفاده گردیده است.

جدول شماره ۳: شاخص‌های بعد اقتصادی- اجتماعی تحقیق

بعد	مؤلفه	شاخص
اقتصادی - اجتماعی	اشتغال	ایجاد اشتغال، بهبود درآمد اهالی روستا، اشتغال زنان و جوانان، تغییر شغل مردم روستا، وابستگی درآمد به فعالیت‌های گردشگری، استقبال گردشگران از صنایع دستی.
	رشد اقتصادی	افزایش قیمت زمین و مسکن، افزایش قیمت کالا و اجناس، تغییر در الگوی کشت روستا، تنوع محصولات داخلی روستا، سوداگری زمین، افزایش قیمت کالا و اجناس، افزایش ساخت و ساز در روستا، فراهم نمودن زمینه توسعه‌ی روستا از نظر اقتصادی، تغییر کاربری اراضی.
	امنیت اجتماعی و روانی	انگیزه سکونت در روستا، گسترش فرهنگ شهری و فاصله گرفتن از فرهنگ روستایی، گسترش روابط بیرونی روستا با نواحی همجوار، کاهش مهاجرت از روستا، بازگشت مهاجرین به روستا، تعامل روستائیان با گردشگران، تمایل به مهاجرت از روستا.
	اجتماعی- آسیرهای	گسترش ناهنجاری (اعتیاد، منکرات و ...) بین جوانان روستا، درگیری بین گردشگران و اهالی روستا، تغییر الگوی مصرف غذا در روستا، امنیت روستا.
	انجام اجتماعی	تغییر نوع لباس در روستا، تغییر نوع مراسم، بهبود وسایل منزل، بهبود وضعیت آموزش در روستا، بهبود وضعیت بهداشت فردی و عمومی، عرضه بهداشتی محصولات و لبنیات در روستا، تعامل روستائیان با گردشگران، رضایت مردم از گردشگران، رسیدگی به گردشگران در روستا، مشارکت در کارهای جمعی.

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

همچنین برای دستیابی به روایی ظاهری و محتوایی نیز پرسشنامه در اختیار چند نفر از اساتید صاحب نظر در زمینه گردشگری و توسعه‌ی روستایی قرار گرفت و نظرات اصلاحی آن‌ها اعمال شد. برای بررسی میزان پایایی گویه‌های تحقیق آزمون آزمایشی انجام گرفت و از روش آلفای کرونباخ با دامنه‌ی صفر تا یک استفاده شده، پرسش‌هایی که با حذف آن‌ها آلفای کرونباخ کل پرسشنامه بیشتر می‌شد، از پرسشنامه‌ی تحقیق حذف شدند. همانطور که (جدول ۴) نشان می‌دهد ضریب آلفای کرونباخ بعد اقتصادی ۰/۸۲۷ و بعد اجتماعی ۰/۷۵۰ به دست آمد که نشانگر پایایی بالای سازه‌های پرسشنامه است. قابل توجه اینکه: در هنگام وارد کردن داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها، اصول مربوطه رعایت گردیده و داده‌های منفی به صورت مثبت وارد نرم افزار آماری SPSS گردیده است (خیلی کم (۵)، خیلی زیاد (۱)).

جدول شماره (۴): میزان ضریب آلفای کرونباخ ابعاد اقتصادی و اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه

میزان آلفای کرونباخ	بعد
۰/۸۲۷	اقتصادی
۰/۷۵۰	اجتماعی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای بررسی آثار بعد اقتصادی- اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای بر روستاهای محدوده مورد مطالعه از پنج مؤلفه اشتغال و کارآفرینی، رشد اقتصادی، امنیت اجتماعی و روانی، انسجام اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی در قالب ۵۰ شاخص استفاده شده است که در ادامه نسبت به ارائه تحلیل هر یک به طور جداگانه اقدام می‌شود:

۱- مؤلفه اشتغال و کارآفرینی

جهت سنجش وضعیت اشتغال و کارآفرینی به بررسی ۵ شاخص؛ افزایش درآمد، ایجاد فرصت‌ها و زمینه‌های جدید شغلی، اشتغال زنان، ثبات و امنیت شغلی و توسعه‌ی صنایع دستی پرداخته شد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بیشترین میانگین وزنی به ترتیب برای شاخص‌های ایجاد فرصت‌ها و زمینه‌های جدید شغلی با میانگین ۴/۰۴، افزایش درآمد با میانگین ۴ و ثبات و امنیت شغلی با میانگین ۳/۸۱ است. شاخص اشتغال زنان با میانگین ۳/۰۸، کمترین میانگین را داشته است. از نکات مورد اهمیت در ارتباط با پایین بودن میانگین شاخص اشتغال زنان علی‌رغم شرایط مناسب منطقه، می‌توان به تعصبات شدید نسبت به فعالیت کردن زنان در بیرون از خانه با توجه به محیط گردشگری اطراف دریاچه‌ها که افراد غریبه برای تفریح و تفرج به این مناطق مسافرت می‌کنند، اشاره نمود (جدول ۷).

جدول شماره ۷: فراوانی، میانگین وزنی و انحراف معیار شاخص‌های مؤلفه اشتغال و کارآفرینی

انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	شاخص	مؤلفه
		درصد	درصد	درصد	درصد	درصد		
۰/۸۹	۴	۳۲/۳	۴۱	۲۳/۲	۱/۶	۱/۹	افزایش درآمد	اشتغال و کار آفرینی
۰/۷۷	۴/۰۴	۲۷/۲	۵۴/۳	۱۳/۹	۴/۶	۰	ایجاد فرصت‌های شغلی	
۰/۸۴	۳/۰۸	۴/۶	۲۴/۵	۴۷/۶	۲۱/۴	۱/۹	اشتغال زنان	
۰/۹۱	۳/۸۱	۲۴/۵	۳۹/۱	۳۱/۲	۳	۲/۲	ثبات و امنیت شغلی	
۰/۹۰	۳/۶۳	۱۸/۵	۳۷	۳۴/۵	۹/۵	۰/۵	رونق و توسعه‌ی صنایع دستی	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

۲- مؤلفه رشد اقتصادی

مؤلفه رشد اقتصادی دارای ۸ شاخص است. از نظر پاسخگویان، شاخص‌های افزایش قیمت زمین و بورس بازی با میانگین ۳/۹۱ و ساخت و ساز با میانگین ۳/۸۹ دارای بیشترین میانگین وزنی می‌باشند. شاخص‌های سرمایه‌گذاری دولتی با میانگین ۲/۷۷ و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در روستا با میانگین ۲/۷۶ پایین‌ترین میانگین را به خود اختصاص داده است (جدول شماره ۸).

جدول شماره ۸: فراوانی، میانگین وزنی و انحراف معیار شاخص‌های مؤلفه رشد اقتصادی

انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	شاخص	مؤلفه
		درصد	درصد	درصد	درصد	درصد		
۰/۸۱	۳/۲۶	۶	۲۸/۸	۵۲/۷	۱۰/۱	۲/۴	افزایش قدرت خرید	رشد اقتصادی
۰/۷۴	۳/۲۴	۳	۳۱/۷	۵۳/۳	۱۰/۱	۱/۹	افزایش پس انداز	
۰/۸۲	۲/۸۹	۱/۱	۲۰/۱	۵۱/۱	۲۲/۳	۵/۴	تغییر کاربری اراضی	
۰/۸۶	۳/۹۱	۲۶/۶	۴۲/۶	۲۷/۲	۲/۲	۱/۴	افزایش قیمت زمین و بورس بازی	
۰/۷۷	۳/۰۱	۱/۴	۲۳/۴	۵۳/۳	۱۸/۷	۳/۲	تنوع شغلی	
۰/۹۰	۲/۷۷	۱/۶	۱۷/۲	۴۷	۲۴/۷	۹/۵	سرمایه‌گذاری دولتی	
۰/۸۱	۲/۷۶	۱/۴	۱۴/۱	۴۹/۲	۲۹/۹	۵/۴	سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	
۰/۷۸	۳	۱/۶	۲۴/۳	۴۸/۶	۲۳/۶	۱/۹	گرایش بومیان به سرمایه‌گذاری	
۰/۸۰	۳/۸۹	۲۰/۹	۵۲/۲	۲۳/۹	۱/۱	۱/۹	ساخت و ساز	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

۳- مؤلفه امنیت اجتماعی و روانی

نتایج حاصل از جدول (۹) نشان می‌دهد، شاخص‌های افزایش تعلق خاطر نسبت به محل زندگی با میانگین ۴/۴۰، افزایش انگیزه ماندگاری با میانگین ۳/۹۹ و رضایت از عملکرد نهادهای محلی با میانگین ۳/۲۶ به ترتیب دارای بیشترین میانگین وزنی در بین مؤلفه اجتماعی و روانی می‌باشند. شاخص‌های نزاع و درگیری بین روستائیان و گردشگران با میانگین ۱/۳۲، اختلال در الگوهای سنتی با میانگین ۱/۵۱ و تغییر الگو و آداب و رسوم با میانگین ۱/۶۷ کمترین میانگین را به خود اختصاص داده‌اند. نکته حائز اهمیت در ارتباط با مؤلفه امنیت اجتماعی و روانی از دیدگاه پاسخگویان، روستاهایی که فاصله کمتری تا دریاچه‌ها داشته به لحاظ جایگاه الگوهای فرهنگ بومی و آداب و رسوم محلی شاهد دگرگونی اساسی و جایگزینی ارزش‌های غیر بومی و بیگانه در سطح این روستاها با وارد شدن گردشگران می‌باشیم که در مقابل با فاصله گرفتن از دریاچه‌ها این تأثیرات کمتر مشاهده می‌شود.

جدول شماره ۹: فراوانی، میانگین وزنی و انحراف معیار شاخص‌های امنیت اجتماعی و روانی

مؤلفه	شاخص	خیلی کم		خیلی زیاد		میانگین	انحراف معیار
		درصد	رتبه	درصد	رتبه		
امنیت اجتماعی - روانی	افزایش حس تعلق به مکان	۱/۱	۲/۲	۴/۶	۳۹/۹	۴/۴۰	۰/۷۷
	افزایش انگیزه ماندگاری	۱/۱	۲/۷	۱۶/۸	۵۴/۹	۳/۹۹	۰/۷۸
	تغییر الگو و آداب و رسوم	۴۹/۵	۳۶/۲	۱۳/۳	۰/۵	۱/۶۷	۰/۷۶
	نزاع و درگیری	۷۲/۸	۲۳/۶	۲/۷	۰/۹	۱/۳۲	۰/۵۶
	اختلال در الگوهای سنتی	۵۷/۶	۳۵/۶	۶	۰/۳	۱/۵۱	۰/۶۷
	ظهور ارزش‌های غیر بومی	۳۵/۹	۳۶/۶	۲۵/۸	۱/۴	۱/۹۳	۰/۸۳
	افزایش جمعیت	۱/۴	۴/۹	۳۱/۵	۴۷/۸	۳/۶۹	۰/۸۲
	مهاجرت از روستا	۳۹/۹	۳۸/۹	۱۶/۹	۱/۹	۱/۸۸	۰/۹۲
	بهبود عملکرد نهادهای محلی	۲/۴	۹/۵	۴۹/۸	۳۵/۹	۳/۲۶	۰/۷۶

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

۴- مؤلفه آسیب‌های اجتماعی

نتایج حاصل از جدول (۱۰) نشان می‌دهد، شاخص‌های امنیت روستا با میانگین ۴/۱۱ و تغییر الگوی مصرف با میانگین ۲/۷۵ به ترتیب دارای بیشترین میانگین وزنی در بین مؤلفه آسیب‌های اجتماعی می‌باشند. شاخص‌های درگیری و مشاجرت با میانگین ۱/۴۰ و گسترش ناهنجاری‌های (اعتیاد و ...) بین جوانان با میانگین ۱/۴۱ کمترین میانگین وزنی را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول شماره ۱۰: فراوانی، میانگین وزنی و انحراف معیار شاخص‌های مؤلفه آسیب‌های اجتماعی

مؤلفه	شاخص	فراوانی	حجم	نرخ حدودی	زیاد	زیاد	میانگین	انحراف معیار
					درصد	درصد		
آسیب‌های اجتماعی	گسترش ناهنجاری بین جوانان	۶۸/۸	۲۵/۳	۳	۲/۴	۰/۵	۱/۴۱	۰/۷۱
	درگیری و مشاجرت	۶۸/۳	۲۶/۹	۲/۴	۱/۶	۰/۸	۱/۴۰	۰/۶۹
	تغییر الگوی مصرف	۹/۸	۲۵	۴۶/۲	۱۸/۵	۰/۵	۲/۷۵	۰/۸۸
	امنیت روستا	۰/۵	۱/۶	۱۴/۹	۵۲/۳	۳۰/۷	۴/۱۱	۰/۷۴
	تغییر نوع مراسم	۵۹	۲۹/۶	۸/۲	۲/۴	۰/۸	۱/۵۷	۰/۸۰
	تغییر نوع لباس و پوشش	۲۴/۲	۴۳/۵	۲۸/۵	۳/۳	۰/۵	۲/۱۲	۰/۸۳

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

۵- مؤلفه انسجام اجتماعی

نتایج حاصل از مطالعه‌ی مؤلفه انسجام اجتماعی گویای این است که به ترتیب شاخص‌های تعامل بین روستاییان و گردشگران با میانگین ۴/۱۲، اعتماد روستاییان به یکدیگر با میانگین ۳/۹۹ و احساس مسئولیت با میانگین ۳/۹۹ بیشترین میانگین وزنی را داشته‌اند. شاخص‌های میزان اعتماد به وعده‌های مسئولین منطقه با میانگین ۲/۷۰ و مشارکت روستاییان در تصمیم‌گیری با میانگین ۲/۹۷ پایین‌ترین میانگین وزنی در میان شاخص‌های انسجام اجتماعی از نظر پاسخگویان را دارا می‌باشند. نکته مهم در ارتباط با مؤلفه انسجام اجتماعی از نظر پاسخگویان، میزان پایین اعتماد به وعده‌های مسئولین است (جدول شماره ۱۱).

جدول شماره ۱۱: فراوانی، میانگین وزنی و انحراف معیار شاخص‌های مؤلفه انسجام اجتماعی

مؤلفه	شاخص	فراوانی	حجم	نرخ حدودی	زیاد	زیاد	میانگین	انحراف معیار
					درصد	درصد		
انسجام اجتماعی	اعتماد روستاییان به یکدیگر	۰/۵	۲/۲	۱۴/۴	۶۳	۱۹/۹	۳/۹۹	۰/۶۹
	اعتماد به مسئولین	۰/۸	۲/۷	۳۵/۹	۴۷/۳	۱۳/۳	۲/۷۰	۰/۷۶
	احساس مسئولیت	۰	۱/۴	۲۲/۸	۵۰/۸	۲۵	۳/۹۹	۰/۷۳
	تعامل و همکاری	۱/۹	۳/۳	۱۴/۳	۶۰/۱	۲۰/۴	۳/۹۴	۰/۸۰
	شرکت در تصمیم‌گیری	۳/۳	۱۹	۵۹	۱۵/۲	۳/۵	۲/۹۷	۰/۷۸
	مشارکت و همکاری	۰	۱/۱	۲۰/۴	۶۱/۱	۱۷/۴	۳/۹۵	۰/۶۴
	مشارکت در امور مالی و اقتصادی	۰/۳	۱۲	۶۰/۳	۲۵/۸	۱/۶	۳/۱۷	۰/۶۵
	تعامل با گردشگران	۰/۸	۱/۹	۱۴/۷	۴۹/۲	۳۳/۴	۴/۱۲	۰/۷۸

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

آزمون فرضیه‌ی تحقیق

در راستای، آزمون فرضیه‌ی تحقیق و بررسی و تحلیل میزان اثرپذیری روستاهای مورد مطالعه به تفکیک میزان فاصله از دریاچه‌ها در بعد اقتصادی - اجتماعی از آزمون ضریب همبستگی کندال (Kendall's) استفاده شد، که نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل آزمون فوق در جدول شماره (۱۲) آمده است. نتیجه نهایی آزمون ضریب همبستگی جهت ارزیابی تأثیر اقتصادی - اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای بر روستاهای پیرامون آن مبین این واقعیت است که بین بعد اقتصادی - اجتماعی و طبقات فاصله روستاها از دریاچه‌های مورد مطالعه با توجه به مقدار ضریب همبستگی کندال (۰/۴۱۰-) و سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ درصد، رابطه منفی معناداری وجود دارد. بدین معنی که با افزایش فاصله از دریاچه‌ها، گردشگری دریاچه‌ای تأثیرات اقتصادی - اجتماعی کمتری بر روستاهای پیرامون آن‌ها داشته است. با توجه به ضریب به دست آمده برای بعد اقتصادی - اجتماعی می‌توان به این نتیجه رسید که گردشگری دریاچه‌ای به نسبت فاصله از روستاهای پیرامون آثار اقتصادی - اجتماعی متفاوتی را در برداشته است، لذا می‌توان گفت فرض H_0 ما رد می‌گردد و فرضیه‌ی تحقیق اثبات می‌گردد.

جدول (۱۲): نتیجه نهایی آزمون ضریب همبستگی کندال (Kendall's) تأثیر بعد اقتصادی - اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای بر روستاهای پیرامون آن‌ها.

Kendall's tau-b		میزان تأثیرات مثبت گردشگری دریاچه‌ای در بعد اقتصادی - اجتماعی	طبقات فاصله روستاها از دریاچه‌های مورد مطالعه
میزان تأثیرات مثبت گردشگری دریاچه‌ای بر بعد اقتصادی - اجتماعی	Correlation Coefficient	۱.۰۰۰	-۰/۴۱۰
	Sig. (2-tailed)	۰	۰/۰۰۱
	N	۴۶	۴۶
طبقات فاصله روستاها از دریاچه‌های مورد مطالعه	Correlation Coefficient	-۰/۴۱۰	۱/۰۰۰
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۱	۰
	N	۴۶	۴۶

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳. ** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه براساس تأثیرپذیری اقتصادی - اجتماعی از گردشگری دریاچه‌ای به تفکیک فاصله از دریاچه‌ها

با توجه به تحلیل یافته‌های پرسشنامه‌های پر شده در ۴۶ روستای مورد مطالعه به لحاظ تأثیرات اقتصادی - اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای، مشخص شد که روستاهای شهرنجان، پریشان، ایازآباد، هیرم، هرم، لاگران، کوره، کاریان، کناره، شرق آباد، چهارقلات، امیرآباد کافترا، دشت ارژن و

مهارلوکهنه دارای بیشترین تأثیرپذیری اقتصادی- اجتماعی می‌باشند. جدول (۱۳) و اشکال (۳ تا ۳) نشان دهنده تأثیرات اقتصادی- اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای در سایر روستاهای مورد مطالعه همراه با فاصله آن‌ها از دریاچه‌ها است.

جدول (۱۳) : رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه براساس تأثیرات اقتصادی- اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای

رتبه	فاصله از دریاچه km	انحراف از معیار	میانگین	روستا	رتبه	رتبه	فاصله از دریاچه km	انحراف از معیار	میانگین	روستا	رتبه
۱	۱-۲	۰/۶۴	۲/۹۶	کنارخشک	۲۴	۶	۰-۱	۰/۴۱	۳/۳۸	امیرآباد کافت	۱
۲	۰-۱	۰/۱۴	۳/۵۲	شهرنجان	۲۵	۸	۰-۱	۰/۲۰	۳/۳۶	دشت ارزن	۲
۳	۱-۲	۰/۱۰	۳/۴۸	ایازآباد	۲۶	۳۰	۱-۲	۰/۲۹	۲/۸۶	بکت	۳
۴	۰-۱	۰/۱۶	۳/۳۹	کاریان	۲۷	۳۴	۱-۲	۰/۴۵	۲/۷۷	پشت پر	۴
۵	۱-۲	۰/۱۷	۳/۱۱	شهرک آل محمد	۲۸	۹	۰-۱	۰/۱۵	۳/۳۵	مهارلوکهنه	۵
۶	۰-۱	۰/۰۴	۳/۴۵	هیرم	۲۹	۱۶	۰-۱	۰/۱۹	۳/۲۵	مهارلونو	۶
۷	۰-۱	۰/۲۲	۳/۰۶	خورده اره	۳۰	۲۹	۰-۱	۰/۲۹	۲/۸۸	دوبنه	۷
۸	۰-۱	۰/۲۴	۳/۳۷	کوره	۳۱	۳۱	۰-۱	۰/۲۹	۲/۸۳	قندیلک	۸
۹	۰-۱	۰/۲۳	۳/۳۳	لاگران	۳۲	۳۶	۱-۲	۰/۳۱	۲/۶۷	چاه شیرین	۹
۱۰	۰-۱	۰/۱۵	۳/۳۷	هرم	۳۳	۳۵	۱-۲	۰/۲۰	۲/۷۴	اعلالدوله	۱۰
۱۱	۱-۲	۰/۱۱	۳/۱۸	خانه کت	۳۴	۲۷	۱-۲	۰/۴۱	۳/۰۵	محمود آباد	۱۱
۱۲	۰-۱	۰/۱۹	۳/۲۳	قشم قاوی	۳۵	۳۷	۱-۲	۰/۴۴	۲/۵۱	چاه انجیر	۱۲
۱۳	۱-۲	۰/۲۴	۳/۲۵	جزین	۳۶	۱۲	۰-۱	۰/۰۶	۳/۳۰	عرب فامور	۱۳
۱۴	۱-۲	۰/۴۲	۳/۱۸	محمدآباد	۳۷	۲۲	۱-۲	۰/۱۰	۳/۱۰	ده پاگه	۱۴
۱۵	۱-۲	۰/۲۴	۳/۰۹	ده زیر	۳۸	۲۵	۱-۲	۰/۴۰	۳/۰۷	هلق	۱۵
۱۶	۱-۲	۰/۱۴	۳/۳۹	شرق آباد	۳۹	۱۵	۰-۱	۰/۱۹	۳/۲۶	زوالی	۱۶
۱۳	۰-۱	۰/۰۰	۳/۲۹	سرخ آباد	۴۰	۱۵	۱-۲	۰/۴۲	۳/۲۶	پل آبگینه	۱۷
۴	۰-۱	۰/۱۳	۳/۴۰	کناره	۴۱	۳۳	۱-۲	۰/۱۶	۲/۸۱	سیف آباد	۱۸
۸	۰-۱	۰/۱۰	۳/۳۶	چهارقلات	۴۲	۳۲	۱-۲	۰/۰۵	۲/۸۲	قلات نیلو	۱۹
۱۱	۱-۲	۰/۱۹	۳/۳۱	قلعه‌ی محمودی	۴۳	۱۷	۱-۲	۰/۰۵	۳/۲۳	پوزه بادی	۲۰
۱۸	۰-۱	۰/۱۷	۳/۱۹	تلمبه کاظمی	۴۴	۲۴	۰-۱	۰/۲۳	۳/۰۸	ملااره	۲۱
۲۱	۱-۲	۰/۱۶	۳/۱۱	سنگگر	۴۵	۱۴	۱-۲	۰/۳۳	۳/۲۸	سی سختی- سفلی	۲۲
۲۰	۱-۲	۰/۰۱	۳/۱۲	بسترم چشمه انجیر	۴۶	۹	۰-۱	۰/۲۳	۳/۳۵	پریشان	۲۳

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

<p>شکل شماره (۴): رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه پیرامون دریاچه‌های طشک و بختگان براساس میانگین تأثیرات اقتصادی - اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای، منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳.</p>	<p>شکل شماره (۳): رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه پیرامون دریاچه‌ی پریشان براساس میانگین تأثیرات اقتصادی - اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای، منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳.</p>
<p>شکل شماره (۶): رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه‌ی پیرامون دریاچه‌های هرم و کاریان و هیرم براساس میانگین تأثیرات اقتصادی - اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای، منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳.</p>	<p>شکل شماره (۵): رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه پیرامون دریاچه‌ی مهارلو براساس میانگین تأثیرات اقتصادی - اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای، منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳.</p>
<p>شکل شماره (۸): رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه‌ی پیرامون دریاچه‌ی کافتز براساس میانگین تأثیرات اقتصادی - اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای، منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳.</p>	<p>شکل شماره (۷): رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه‌ی پیرامون دریاچه‌ی ارژن براساس میانگین تأثیرات اقتصادی - اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای، منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳.</p>

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

گردشگری طبیعی نوعی از گردشگری است که ریشه‌های آن به طبیعت و محیط‌های باز برمی‌گردد. منابع طبیعی مانند کوه‌ها، غارها، دریا، دریاچه و ساحل، جنگل‌ها و نواحی بیابانی نمونه‌هایی از گردشگری طبیعی است. در این میان دریاچه‌ها یک منبع مهم برای گردشگری و معمولاً گردشگری دریاچه‌ای نقش بسیار مهمی در توسعه‌ی ابعاد مختلف مناطق پیرامون آن‌ها می‌تواند داشته باشد. گردشگری دریاچه‌ای، آن نوع از گردشگری است که نه تنها خود دریاچه بلکه محیط اطراف آن را نیز در بر می‌گیرد. در این میان صاحب‌نظران توسعه و به ویژه اندیشمندان حوزه گردشگری را عقیده بر این است که دریاچه‌ها، ظرفیت بسیار بالایی جهت جلب و جذب توریسم دارند. شاید بتوان با اطمینان، عقیده‌ی این صاحب‌نظران را واقع‌گرایانه تلقی نمود، چرا که واقعیت این است نتایج تحقیق نیز در کل حکایت از این دارد که تالاب‌ها یکی از بی نظیرترین، زیباترین، بکرترین و شگفت‌انگیزترین پدیده‌های طبیعی هستند که هر یک دارای جلوه‌های بسیار بدیع، جالب، ناشناخته و پررمز و رازی هستند که می‌توانند برای گردشگران جاذب باشند. دریاچه‌ها به عنوان یک چشم‌انداز و مکانی پیچیده مورد توجه گردشگران قرار می‌گیرند. چشم‌انداز دریاچه شامل یک تجربه شخصی همراه با تفسیر اجتماعی و فرهنگی است. چشم‌انداز دریاچه در عمل از طریق تجربه جسمی و یا مشاهدات حسی به عنوان مثال برای قایق رانی یا شنا مشخص می‌شود. به عنوان یک تجربه فضای چشم‌انداز دریاچه به عنوان جنگل، ساحل و درخت تعریف می‌شود و صحبت در مورد آن از طریق تجربه، خاطرات، احساسات و فعالیت‌ها صورت می‌گیرد. دقیقاً براساس همین تصور است که توسعه گردشگری طبیعی و از جمله گردشگری دریاچه‌ای در مناطق روستایی عنصری اساسی و یکی از راه‌های نجات روستاها از فقر، مهاجرت و مشکلات اجتماعی و اقتصادی متصور است.

یکی از راهبردهایی که می‌تواند برای توسعه و گسترش گردشگری دریاچه‌ای و آثار آن بر توسعه‌ی مناطق روستایی اطراف آن‌ها در استان فارس مفید واقع شود، شناسایی پهنه‌های مستعد گردشگری دریاچه‌ای و بررسی آثار آن بر توسعه‌ی مناطق روستایی همجوار این دریاچه‌ها می‌باشد که تحقیق حاضر تلاشی است در این راستا. لذا هدف ما در تحقیق حاضر، ارزیابی و بررسی نگرش روستاییان نسبت به آثار اقتصادی- اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای بر روستاهای پیرامون آن‌ها در استان فارس است که برای تحقق این هدف، اطلاعات حاصل از مشاهدات میدانی و نظرات روستائیان در خصوص آثار گردشگری دریاچه‌ای در ابعاد مختلف مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج حاصل از ارزیابی آثار اقتصادی- اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای در روستاهای مورد مطالعه مؤید آن است که گردشگری دریاچه‌ای تاثیرات قابل توجهی در زمینه ایجاد فرصت‌ها و زمینه‌های جدید شغلی با میانگین ۴/۰۴، افزایش درآمد با میانگین ۴، ثبات و امنیت شغلی با میانگین ۳/۸۱، ساخت و ساز در روستاها با میانگین ۳/۸۹، افزایش تعلق خاطر نسبت به محل زندگی با

میانگین ۴/۴۰، افزایش انگیزه ماندگاری در روستاها با میانگین ۳/۹۹، امنیت روستا با میانگین ۴/۱۱، تعامل بین روستاییان و گردشگران با میانگین ۴/۱۲، اعتماد روستاییان به یکدیگر ۳/۹۹ و احساس مسئولیت در روستاهای مورد مطالعه داشته است. ولی با این وجود گردشگری دریاچه‌ای نتوانسته زمینه سرمایه‌گذاری دولتی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در روستاهای مورد مطالعه را ایجاد کند. در واقع، نتایج حاصل همسو با یافته‌های پژوهشی قاسمی و حاتمی نژاد ۱۳۹۱ و مطیعی لنگرودی و رضائیه‌ی آزادی ۱۳۹۲ و هال ۲۰۰۰ است.

از حیث نظری انجام این تحقیق متون مرتبط با نقش و جایگاه گردشگری دریاچه‌ای در تحرک اقتصادی و اجتماعی مناطق پیرامون آن‌ها را تقویت و غنا می‌بخشد و نیز به مجموعه‌سازی متون مرتبط و ذی ربط که به نظر می‌رسد تا قبل از این چندان مورد توجه تحقیقات دیگر قرار نگرفته بود کمک می‌نماید که بدون شک می‌تواند در تحقیقات آینده و مرتبط با موضوع مورد استفاده‌ی محققین قرار گیرد. بر این اساس شاید بتوان چنین ادعان داشت که نتایج این تحقیق مستقل از نتایج بررسی‌های میدانی که در نوع خود تصمیم‌گیران و متولیان امر را رهنمون خواهد بود، در حوزه نظری نیز کمک چشمگیری به غنای ادبیات این حوزه نو ظهور گردشگری نموده است که با انتشار آن‌ها جنبه عینی تری خواهد یافت.

نتیجه نهایی آزمون ضریب همبستگی کندال جهت ارزیابی تأثیر اقتصادی - اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای بر روستاهای پیرامون آن حاکی است، بین بعد اقتصادی - اجتماعی و طبقات فاصله روستاها از دریاچه‌های مورد مطالعه با توجه به مقدار ضریب همبستگی کندال (۰/۴۱۰-) و سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ درصد، رابطه منفی معناداری وجود دارد. همچنین بررسی آثار اقتصادی - اجتماعی گردشگری دریاچه‌ای در ۴۶ روستای مورد مطالعه نشان داد که روستاهای شهرستان، پریشان، ایازآباد در اطراف دریاچه‌ی پریشان، هیرم، لآگران، کوره، کاریان در اطراف دریاچه‌های هیرم و کاریان و هیرم، کناره، شرق‌آباد، چهارقلات در اطراف دریاچه‌ی طشک، امیرآباد کافتز در اطراف دریاچه‌ی کافتز، دشت ارژن در اطراف دریاچه‌ی ارژن و مهارلوکهنه در اطراف دریاچه‌ی مهارلو دارای بیشترین تأثیرپذیری اقتصادی - اجتماعی می‌باشند. بر اساس نتایج پژوهش، توجه به موارد زیر در جهت بهبود وضعیت موجود، مؤثر خواهد بود

- مشارکت و سرمایه‌گذاری دولت در زمینه‌ی توسعه‌ی گردشگری دریاچه‌ای در منطقه؛
- افزایش آگاهی مردم محلی و مسئولان نسبت به مزیت‌های توسعه‌ی صنعت گردشگری دریاچه‌ای (ایجاد اشتغال، افزایش درآمد و غیره) در استان فارس و نقش این صنعت در توسعه‌ی روستاهای پیرامون دریاچه‌ها؛
- تسهیل سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در اطراف دریاچه‌ها؛
- زمینه‌سازی و تشویق مردم بومی به مشارکت جهت توسعه‌ی زیرساخت‌ها و تجهیزات و تسهیلات گردشگری به منظور افزایش درآمد آن‌ها و توسعه‌ی روستا.

منابع

۱. ابراهیمی، صابر (۱۳۹۲). آثار زیست محیطی و جغرافیایی گردشگری ساحلی و توسعه‌ی پایدار آن، اولین همایش ملی مدیریت گردشگری، طبیعت‌گردی و جغرافیا، همدان، دانشگاه شهید مفتاح.
۲. بمانیان، محمدرضا و محمودی نژاد، هادی (۱۳۸۸). مبانی برنامه‌ریزی و توسعه‌ی گردشگری روستایی، انتشارات هله و طحان.
۳. حافظ‌نیا، محمدرضا و رضانی‌دارابی، علی (۱۳۸۲). بررسی تطبیقی بازتاب‌های فضایی سیاست‌های گردشگری در قبل و بعد از انقلاب اسلامی (مطالعه‌ی موردی: بابلسر)، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۷۱: ۵۹ - ۴۷.
۴. حجازی زاده، زهرا؛ رجایی ریزی، محمدعلی و حسینی امینی، حسین (۱۳۹۲). شناخت نقاط قوت و ضعف توسعه‌ی گردشگری روستایی (مطالعه‌ی موردی: اکوموزه‌ی روستایی ابیان- اصفهان)، مجله برنامه‌ریزی و توسعه‌ی گردشگری، سال دوم، شماره ۵: ۷۶ - ۵۰.
۵. دادرس، حسن و کردوانی، پرویز (۱۳۹۱). بررسی اهمیت روستاهای حاشیه‌ی تالاب انزلی از جنبه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی گردشگری، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، دوره ۴، شماره ۲: ۴۰ - ۲۱.
۶. راسق قزلباش، سلیمان (۱۳۸۸). گردشگری روستایی و لزوم توجه به آن در برنامه‌های توسعه و آبادانی روستاها، فصلنامه مسکن و محیط روستا، دوره ۲۹، شماره ۱۲۹: ۱۰۹ - ۹۸.
۷. رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۳). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه‌ی روستایی در ایران، تهران، قومس.
۸. رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۶). جغرافیا و صنعت توریسم، تهران، دانشگاه پیام نور.
۹. سامانیان، مسعود، و بلالی، حمید (۱۳۹۲). بررسی آثار اقتصادی- اجتماعی گردشگری روستایی با استفاده از رویکرد سیستمی (مطالعه‌ی موردی: روستای فرجین در همدان)، مجله برنامه‌ریزی و توسعه‌ی گردشگری، سال دوم، شماره ۱: ۱۸۰ - ۱۵۹.
۱۰. صدر موسوی، میرستار و دخیلی کهنمونی، جواد (۱۳۸۴). ارزیابی وضعیت تسهیلات گردشگری استان آذربایجان شرقی از دید گردشگران، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۶۱: ۱۴۳ - ۱۲۹.
۱۱. صیدالی، محسن؛ سلیمانگلی، رضا و قراگوزلو، هادی (۱۳۹۱). بررسی آثار گردشگری در توسعه‌ی روستایی (مطالعه‌ی موردی: روستاهای دهستان چهل چای، شهرستان مینودشت)، فصلنامه فضای گردشگری، دوره ۱، شماره ۳: ۸۸ - ۶۹.
۱۲. ضیاء نوشین، مهدی؛ رمضان‌زاده لسبویی، مهدی و دریکوند، مسلم (۱۳۸۹). بررسی نگرش جامعه‌ی میزبان از گردشگری طبیعی (منطقه مورد مطالعه: غار علیصدر)، دومین همایش علمی سراسری دانشجویی جغرافیا، تهران، دانشگاه تهران.
۱۳. عنابستانی، علی اکبر؛ بوزرجمهری، خدیجه و صاحبکار، ناهید (۱۳۹۱). پیامدهای اجتماعی و اقتصادی توسعه‌ی گردشگری خانه‌های دوم در نواحی روستایی (مطالعه‌ی موردی: دهستان شیرین دره‌ی، شهرستان قوچان)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، شماره ۱: ۱۲۳ - ۹۷.
۱۴. فاضل نیا، غریب و نعیم آبادی، نازنین (۱۳۸۹). مطالعه‌ی ظرفیت‌ها، موانع و محدودیت‌های توسعه‌ی گردشگری دریاچه‌ی در استان فارس، اولین همایش بین المللی مدیریت گردشگری و توسعه‌ی پایدار، فارس، دانشگاه آزاد مرودشت.
۱۵. فاضل‌نیا، غریب و هدایتی، صلاح (۱۳۸۹). راهبردهای مناسب برای توسعه‌ی گردشگری دریاچه‌ی زیوار، مجله جغرافیا و توسعه، شماره پیاپی ۱۹: ۱۷۰ - ۱۴۵.
۱۶. فاضل‌نیا، غریب؛ جلیلی جهرمی، الهام و عالی، علی (۱۳۹۲). ارزیابی و بررسی تأثیر میزان موفقیت تالاب‌های

- استان فارس در توسعه‌ی اکوتوریسم منطقه با استفاده از مدل تاپسیس، اولین همایش ملی حفاظت از تالاب‌ها و اکوسیستم‌های آبی، دانشگاه آزاد همدان.
۱۷. قاسمی، یونس و حاتم‌نژاد، حسین (۱۳۹۱). بررسی آثار اکوتوریسم دریاچه‌ی ارومیه در توسعه‌ی پایدار اقتصادی جامعه‌ی میزبان (مطالعه‌ی موردی: شهر ارومیه)، اولین همایش ملی گردشگری و طبیعت‌گردی ایران زمین، دانشگاه آزاد همدان.
۱۸. کلاتتری، محسن و شکرالله زاده، قدیر (۱۳۸۷). توسعه‌ی بوم‌گردی، راهنمای مدیران و برنامه‌ریزان حفظ محیط‌زیست، محیط‌زیست.
۱۹. محلاتی، صلاح‌الدین (۱۳۸۰). درآمدی بر جهانگردی، تهران، دانشگاه شهید بهشتی.
۲۰. مطیعی لنگرودی، سیدحسین و رضائیه‌ی آزادی، مریم (۱۳۹۲). ارزیابی آثار اقتصادی گردشگری از دیدگاه جامعه‌ی میزبان در تفرجگاه بند ارومیه، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه‌ی روستایی، دوره ۲، شماره ۲: ۹۱-۷۵.
۲۱. مولائی‌هشجین، نصرالله و رجیبی کلوانی، پرویز (۱۳۹۰). شناخت توان‌های محیطی گردشگری شهرستان شفقت جهت توسعه‌ی اکوتوریسم، فصلنامه جغرافیای طبیعی، دوره ۴، شماره ۱۴: ۱-۱۲.
۲۲. مهدوی، مسعود؛ قدیری معصوم، مجتبی و قهرمانی، نسرین (۱۳۸۷). آثار گردشگری بر توسعه‌ی روستایی با نظرسنجی از روستائیان دره‌ی کن و سولقان، فصلنامه روستا و توسعه، دوره ۱۱، شماره ۲: ۶۰-۳۹.
۲۳. نوری کرمانی، علی؛ باری، ارسطو و گیوه‌چی، سعید (۱۳۸۵). گونه‌شناسی انواع گردشگری تخصصی، مجله علوم جغرافیایی، شماره ۳: ۱۲۵-۱۰۳.
۲۴. ولی‌الهی، جواد و مقصودی‌مهربانی، کریم (۱۳۸۹). نگاهی به وضعیت اکوتوریسم و ظرفیت زیست محیطی حوزه دریاچه‌ی لار، چهارمین همایش و نمایشگاه تخصصی مهندسی محیط زیست، انجمن مهندسی محیط زیست ایران، تهران.
۲۵. یعقوبی، جعفر (۱۳۹۱). نظرسنجی درباره‌ی برخی پیامدهای گردشگری روستایی در مناطق روستایی بخش سلطانیه، استان زنجان، فصلنامه روستا و توسعه، دوره ۱۵، شماره ۲: ۱۵۳-۱۳۹.
26. Abedin Ingelmo, I. (2013). Design and development of a sustainable tourism indicator based on human activities analysis in Inle Lake, Myanmar, **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, 103: 262- 272.
27. Alaeddinoglu, F. and Seluck Can, A. (2011). Identification and classification of nature-based tourism resources: Western Lake Van basin, Turkey, **Procedia Social and Behavioral Sciences**, 19: 198- 207.
28. Garcia Falcon, J.M. and Medina-Munoz, D. (1999). Sustainable tourism development in Islands: A case study of Gran Canaria, **Business Strategy and the Environment, Bus, Strat. Env**, 8: 336-357.
29. Hall, D.R. (2000). Tourism as sustainable development? The all Albanian experience of transition, **International Journal of Tourism Research**, 2(1): 31- 46.
30. Hall, M. and Harkonen, T. (2006). **Lake Tourism an Integrated Approach to Lacustrine Tourism Systems**, Channel View Publications, Clevedon, Buffalo, Toronto. <http://www.Channelviewpublications.Com>.
31. Holland, J., Burian, M. and Dixey, L. (2003). **Tourism in Poor Rural Areas, Diversifying the Product and Expanding the Benefist in Rural Areas**, London: PSA Publications.
32. Ling-Giang, Z. and Qiao, L. (2003). **On Lake-Tourism Development Modles and Tendency in The 21th Century, Economic Geography, Tourism Management School of Management**, Department Zhejiang University of Hangzhou, China.
33. Nestoroska, I. (2011). Identifying tourism potentials in republic of Mecedonia

through regional approach, **Social and Behavioral Sciences**, 44: 95- 103.

34. Opp, C. and Bild, C. (2009). Tourism in protected areas: potential or risk? A case study from the World Heritage Area Lake Baikal, **The Symposium of the Hohe Tauern National Park for Research in Protected Areas**, 243-244.

35. Rui-qiang, J. (2006). On sustainable development of the Qiandao lake tourism via establishing a noted brand of lake leisure tourism, **Economic Geography**, DOI: 10.4236/jwarp.2009.16051, PP: 422-426/.

36. Shastri Ranade, P. (2009). Managing lake tourism: Challenges ahead, **Conference on Tourism in India–Challenges Ahead**, IIMK: 543- 554.

37. Soteriades, M. (2002). **Tourism and Environment in Rural**, from www.Fund.Acbe.

38. Tuohino, A. (2002). In search of the spirit of The lake lakes as an opportunity for tourism marketing, **Lake Tourism Project, Savonlinna Institute for Regional Development and Research**, 1- 12.

